

ROMA SANATI

Roma sanatının kökleri Etrüsk ve Helenistik döneme kadar gitmektedir. Helenistik çağın bitmesi sonucu sanatın yeni merkezi Batı Anadolu ve Yunanistan'dan Roma'ya kaymıştır.

Roma tarihi, Cumhuriyet Dönemi (MÖ 509-31) ve İmparatorluk Dönemi (MÖ 31-MS 476) olmak üzere iki dönemdir. Birinci dönem genişleme, devleti güçlendirme ve fethedilen ülke kültürlerinin, sanat eserlerinin Roma'ya getirilme dönemidir. İmparatorluğun büyümesi, Mısır'ın alınması, Yunan klasik sanatının benimsenmesi, Yunan heykel ve resimlerinin kopya edilmesi ise, ikinci dönemin en belirgin özellikleridir”.

Roma'nın temellerini attığı Cumhuriyet Dönemi 500 yıla yakın sürdü ve sınırları Atlas Okyanusu'ndan, doğuda Fırat Nehri'ne kadar bütün Akdeniz ülkelerini kapsıyordu. MÖ 395 yılında ikiye ayrıldı. Batı Roma MS 476, Doğu Roma (Bizans) 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u Osmanlı topraklarına katmasıyla tarih sahnesinden çekildi.

Mimari

Roma sanatı kendini öncelikle mimari alanında gösterir. Romalı mimarlar kemerli, tonozlu ve kubbeli yapı tekniğini geliştirerek mekana önem kazandırmışlar; anıtsal yapı tarzında bir üslup ortaya koymuşlardır. Yapı malzemelerinde kireç harcının taş ya da tuğlalar bağlamadan kullanmaları büyük yapıların gelişmesinde çok büyük rol oynamamıştır. Anıtsal mimaride dikkati çeken kemer ve yapı tekniğinin gelişmesidir. Taş ve tuğla malzeme kireçle birlikte kullanılarak geniş mekânların üstlerinin kapanması problemi de çözülmüştür. Sağlam, ağır görüntülü ve çok çeşitli Roma yapı tiplerinde tapınaklar, tiyatrolar, amfiteyatrolar, stadyonlar, hipodromlar, forumlar, bazilikalar, hamamlar, su kemerleri, kent kapıları, taklar, sütunlu (direkli) caddeler, saraylar, evler, kütüphaneler yer alır.

1. Tapınaklar:

Planları bakımından Yunan tapınaklarına benzeyen Roma tapınakları yüksek bir kaide (padium) üzerinde dikdörtgen sella ile önündeki merdivenli portikten meydana gelir. Sütunlar yüksektir. Sütun başlıkları ve taşıdıkları saçaklar korint nizamındadır.

İlk Roma tapınaklarına örnek olarak Nimes Tapınağı (Güney Fransa) verilebilir.

Yuvarlak planlı tapınakların özelliğı iki bölümden meydana gelmiş olmalarıdır. Önde Korint nizamında yapılmış üçgen alınlık, portik, arkasında da yuvarlak planlı ve üstü kubbe ile örtülü sella bulunur. Vesta Tapınağı (Roma) ve Pantheon (Panteon) Tapınağı (Roma) bu türün en önde gelen görkemli örnekleridir.

Kubbe tekniğinin en güzel örneğı Pantheon'da görülür. Kubbenin ortasında yer alan yuvarlak bir açıklıktan gökyüzü görülür.

Anadolu'daki Roma tapınak örnekleri Ankara Augustus Tapınağı, Aizanoi (Çavdarhisar- Kütahya), Zeus Tapınağı, Truva Athena Tapınağı, Efes Hadrionus, Side Athena ve Apollon tapınaklarıdır.

2. Tiyatrolar:

Roma tiyatroları Yunan tiyatroları gibi sahne (scene), yarım daire şeklinde basamaklı oturma yerleri (cavea) ve yarım daire meydan (orkestra) Roma tiyatrolarında bu üç bölüm ayrı düşünülmeden bir bütün olarak yapılmıştır. Sahne çok geliştirilerek oturma basamaklarıyla birleştirilmiş, böylece mimari bir bütünlük kazandırılmıştır. Bu tür tiyatroların en iyi örneğı Antalya - Aspendos Tiyatrosu'dur. Gelişen temel ve tonoz sayesinde oturma basamakları kemerli mekanlar üzerine oturtulabilmekteydi. Böylece Side'deki gibi düz bir arazide de tiyatro yapılabilirdi.

Yunan tiyatrolarındaki sahne ve oturma basamaklarındaki boşluk Roma tiyatrolarında yoktur. Side, Efes, Milet, Bergama, Hioropolis (Denizli) ve Antalya Aspendos Tiyatrosu, Anadolu'daki Roma tiyatro örnekleridir.

3. Amfitiyatrolar: 189 x 156m ölçülerindeki yapının dış duvarlarının yüksekliği ise 48m'dir. Collesseum gladyatör, vahşi hayvan dövüşleri, tarihi savaşların sahneye koyulması, avcılık yarışmaları gibi etkinliklerin de yapıldığı mekanlardandır. Roma mimarisine özgü yapı tipleridir. İki bölümden oluşan amfitiyatroların birinci bölümü arena adı verilen kumla kaplı, elips şeklinde bir alan, ikinci bölümü bu alanı kat kat basamaklarla kuşatan cavea (basamaklı oturma yerleri)'dir. Romalılar amfitiyatrolarda gladyatör dövüşleri, av törenleri gibi kanlı gösteriler düzenlemişlerdir. En eski taş örnek Pompei Amfitiyatrosu' dur. En çarpıcı örnek ise Roma' daki Colesseum (Koleseum)'dur. Katlar arasında bulunan merdivenler sayesinde yapı kısa bir zaman içinde boşaltılabilme özelliğine sahiptir. İmparator Vespasian zamanında yapımına başlanan ve imparator Titus zamanında tamamlanan 50.000 kişilik bir yapıdır.

4.Forumlar: Roma kentinde kamu ve özel işlerin, sorunların çözüldüğü, halkın toplandığı alanlar ve meydanlardır. Yunan mimarisindeki Pazar yeri agoranın Roma mimarisindeki karşılığı forum olarak adlandırılmaktadır. Portikler, tapınaklar, yapılarla çevrili forumların içinde en eski örnek Forum Romanum ve Forum Emperium (İmperyum)'dur.

5.Bazilikalar: Roma mimarlığının oluşturduğu bir yapı türü olan bazilikalar dikdörtgen planlı olup içinde birçok sütun dizileri ile birbirinden ayrılmış mekanlardan meydana gelmiştir. Bazilikalar halkın işleri ile ilgili olarak kullanılan, alışverişin yapıldığı çarşılar ve mahkemelerin de bulunduğu yapılar toplamıdır. Önemli bazilikalar Konstantin Bazilikası (Roma), Traianus Ulpia Bazilikası ve Julia Bazilikası'dır.

Anadolu'da Bergama, Aspendos ve İzmir'dekiler önemli bazilikalar arasında yer alırlar.

6.Stadionlar: İçinde atletik oyunlar ve yarışmalar yapılan anfityatro Őeklindeki yapılarıdır. Özellikle koŐu yarışmaları için inşa edilmiŐlerdir. Anadolu'da Helenistik dönemde yapılan stadionlar Bergama ve Milet'tedir. Efes, Afrodisias, Perge, Nysa (Nisa) (Sultanhisar) stadionları Roma dönemine aittirler. İlerinde en iyi korunmuŐ olan 30 bin kişilik Afrodisias Stadionu' dur.

7. Hamamlar: Roma hamamları içinde gymnasium (jimnasyum), kütüphane gibi yapıların da bir araya toplandığı, halkın ortak kullanımına açık anıtsal yapılarıdır. Hamamlar soyunma, beden eğitimi, terleme, sıcak-soğuk yıkanma odaları ve buhar banyosu bölümlerinden oluŐuyordu. Fırınlardan gelen sıcak hava, yükseltilmiŐ zeminin altından ya da duvarların içine yerleŐtirilmiŐ borulardan geçerek mekanları ısıtıyordu.

Roma'da Caracalla (Karakalla) Diokletianus, Titus hamamları önemli örnekler içinde yer alır. Anadolu'da ise, Ankara'daki Roma Hamamı, Milet'teki Resim. 03.35: Roma Hamamı, Ankara Faustina Hamamı'dır.

8. Su Kemerleri: Romalılar suya çok önem vermiŐler ve uzak bölgelerden Őehirlerine ve hamamlarına kemerlerle su getirmiŐlerdir. Anadolu'daki en güzel su kemerleri Aspendos, Phaselis, Efes, Bergama, İstanbul Valens (BozdoĐan)'dır.

9. Evler, Saraylar: İtalya'daki ilk evler megaron planlıdır. Roma evleri atrium adı verilen avluya açılan odalardan oluŐmaktadır. Atrium'un ortasında bir havuz, yanlarında ise yemek ve yatak, arkada ise bir bahçe olup zemin mozaik ile döŐenmiŐtir. Efes'te çok odalı ve avlulu Yamaç Evleri ortaya çıkarılmıŐtır.

10. Zafer Takları ve Kent Kapı: Zafer kazanmış imparatorlar ya da komutanlar için inşa edilmiş ya da önemli tarihsel olayların anısına yapılmış, görkemli yapılardır. Genellikle bir tonoz ile birbirine bağlanmış iki dikdörtgen büyük ayak üzerine süslemeler, saçaklar, kornişler kullanılarak yapılır.

11. Sütunlu Caddeler: Roma'daki sütunlu caddelerin orta kısmında kaldırım, onun sağında ve solunda portikler daha geride de dükkanlar bulunurdu. Roma kentlerinin girişlerinde anıtsal kapılar vardı. Bu kapıların önlerindeki meydandan iki tarafı revaklı yollarla, limana, akropole veya kentin başka önemli yerlerine gitmek mümkündü. Milet ve Perge dışında Side ve Efes gibi kentler sözünü ettiğimiz yapı türlerinin hepsini içine alan yerleşme merkezleridir.

Dr. Öğr. Üyesi

Heykel ve Kabartma Sanatı:

Romalılar heykelcilikte Yunanlıları taklit etmişlerdir. Heykeller önceleri Romalılar için bahçelerini güzelleştiren bir öge olarak düşünölmüştür. Bu amaçla Yunanistan'dan heykel getirilip kopyalan çoğaltma yöntemi benimsenmiştir. Özellikle imparatorluk döneminde mimari cepheler için heykeller tasarlanmıştır.

Yunan heykellerinde ağırlıklı olarak mitolojik konular öne çıkarken, Romalıların heykellerinde günlük yaşam içindeki kişiler yer almıştır.

Roma heykel sanatı iki kolda ilerlemiştir. Bunlar portreler ve tarihi kabartmalardır.

Roma'daki Traianus Sütunu'nda Romalıların Daçyalılarla savaşlarını konun edinen kabartmalar bulunmaktadır. İmparatorun kazandığı zaferler yukarı doğru eğimli bir perspektifle betimlenmiştir. 30 metrelik sütunun içinde spiral bir merdiven vardır.

Portrelerde ağırlıklı olarak taşın yanı sıra bronz, altın, gümüş madenleri de kullanılmıştır. Ölünün yüzünden yaptıkları maskeleri portre sanatının daha da ilerlemesini sağlamıştır. Roma heykellerinde imparatorların tanrılaştırılması öne çıkmıştır. Augustus heykeli bunu gösteren önemli bir eserdir.

Dr.Öğr.Üyesi Filiz KARATAŞ AKI

Türkiye müzeleri Roma heykelleri yönünden bir hayli zengin bir koleksiyona sahiptir. Bergama, Efes, Sardes, Afrodisyas ve İstanbul kazılarında bulunan eserler Roma heykelticiliğine ışık tutmaktadır.

İnsan figürünün öne çıktığı Roma resminde genellikle konular mitolojiye aittir. Efes'te ve Urfa-Birecik yakınlarındaki Zeugma'da gün ışığına çıkarılan çok sayıda mozaik resimde günlük yaşamdan alınma sahneler karşımıza çıkmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Filiz KARAFRAKI